

NOVO U ŽENIDBENOM PRAVU

dr Jure BRKAN

Ni u naravnom, ni u pozitivnom božanskom pravu nije zakonski sve određeno što se odnosi na ženidbu. Zato su odredbe o ženidbi kroz povijest donosile i u najnovije vrijeme donose crkvene i građanske vlasti. Ljudske vlasti donose detaljnije propise o ženidbi, a ti propisi, uzeti zajedno, sačinjavaju građanski zakon o braku i porodičnim odnosima, odnosno ženidbeno pravo Katoličke Crkve. Budući da među krštenima ne može postojati valjan ženidbeni ugovor a da on već samim tim ne bude sakrament (kanon 1055, § 2.), ovdje ćemo govoriti o *novom zakonodavstvu* Katoličke Crkve (latinski obred), o sakramentu ženidbe.

Iter novog zakonodavstva o sakramentu ženidbe nije bio nimalo lak. Trebalo je povezati novo i staro i nadasve se držati načela koje je izradila Sinoda biskupa 1967. g.¹ Novo u ženidbenom pravu išlo je za tim da se što jasnije izraze i donesu što prikladniji propisi radi promicanja svetosti braka i obitelji te plodnosti braka i poštivanja ljudskog dostojanstva u braku.

Novi je kodeks posvetio sakramentu ženidbe 111 kanona (u starom je kodeksu bio 131 kanon). Odredbe o sakramentu ženidbe novi je kodeks unio u sedmo poglavlje „De matrimonio” (kanoni 1055–1165.) četvrtе knjige, koja nosi naslov „De Ecclesiae munere sanctificandi” (kanoni 834–1253), gdje teološki i pripada.² Možemo s pravom reći da je govor novog kodeksa najnoviji i najkonkretniji izraz brige Crkve za katolički brak i obitelj.³ Nadahnuvši se na II. vatikanskom saboru, novi se kodeks o ženidbi postavio više personalistički.⁴

1 Usp. *Communicationes* vol. 2, 1969, str. 77–91.

2 Kodeks 1917. govor o sakramentu ženidbe postavio je u treću knjigu koja nosi naslov „De rebus”. Novi Kodeks sakramente dijeli od ostalih stvari tako da posvjetiteljskoj službi Crkve posvećuje četvrtu knjigu. To je stoga što je zakonodavac u raspodjeli novog Kodeksa držao se teološkopravnog kriterija, a napustio poznati institucionalni sistem koji se nalazi u Institucijama rimskog pravnika Gaja, koji je preko cara Justinijana i kanonista Lancelotta odredio postavku Pio–Benediktova Kodeksa iz 1917. godine (Omne autem ius quo utimur, vel ad personas pertinet vel ad res vel ad actiones.) (usp. J. BRKAN, *Redovništvo prema novom Kodeksu Kanonskog prava*, u *Služba Božja* XXIII/1983, 4, 357.).

3 Novo u ženidbenom pravu već je bilo predmet nekih studija: REINHOLD SEBOTT, *Das Neue im neuen kirchlichen Eherecht*, u *Stimmen der Zeit*, Heft 4, April 1983, str. 259–272; DI FELICE ANGELO, *Le innovazioni normative del diritto matrimoniale del nuovo „Codex Iuris Canonici”*, u *Monitor Ecclesiasticus* CVIII/1983, 2, 168–195; BERSINI

Ženidbeno je zakonodavstvo u Kodeksu razdijeljeno na uvodne kanone (1055–1062.) i deset poglavlja:

1. Pastoralna briga i ono što prethodi vjenčanju (kanoni 1063–1072.);
2. Zاپreke općenito (1073–1082.);
3. Zاپreke posebno (1083–1094.);
4. Ženidbena privola (1095–1107.);
5. Oblik slavljenja ženidbe (1108–1123.);
6. Mješovite ženidbe (1124–1129);
7. Tajna ženidba (1130–1133.);
8. Učinci ženidbe (1134–1140.);
9. Rastava ženidbenih drugova (1141–1155.);
10. Ukrepljenje ženidbe (1156–1165.).

Očito je iz vanjske strukture novog kodeksa da su izostavljena tri poglavlja iz Kodeksa 1917: *De impedimentis impediētibz*, *De tempore et loco celebrationis matrimonii* i *De secundis nuptiis*, a nadodano je jedno novo poglavlje: *De matrimonii mixtis*. Izmijenjeni su i sami naslovi nekih poglavlja starog kodeksa.⁵

FRANCESCO, *Il nuovo diritto canonico matrimoniale, Comento giuridico-teologico-pastorale*, Elle Di Ci, Torino 1983; ABATE ANTONINO, *La costituzione del matrimonio nel nuovo Codice di diritto canonico*, u *La nuova legislazione canonica*, Roma 1983, str. 283–364; JOSIP DELIĆ, *Novosti u crkvenom ženidbenom pravu*, u *Crkva u svijetu* XVIII/1983, 2, 153–162; AZNAR GIL F. R., *El nuevo derecho matrimonial canónico*, ed. Universidad Pontificia de Salamanca, Salamanca 1983; HEIMERL H., *Das neue Eherecht der Kirche. Was ändert sich?*, Graz 1983; LUDICKE K., *Eherecht. Canones 1055–1165*, Ludgerus Verlag, Essen 1983.

4 Usp. Pastoralna konstitucija II. vat. sabora „Gaudium et spes” o Crkvi u suvremenom svijetu, br. 47–52.

5 Razlike u samim naslovima:

Kodeks 1983.

Titulus VII - DE MATRIMONIO (1055-1165)
 Caput I - De cura pastorali et de iis quae matrimonii celebrationi praemitti debent (1063-1072)
 Caput II - De impedimentis dirimentibus in genere (1073-1082)
 Caput III - De impedimentis dirimentibus in specie (1083-1094)
 Caput IV - De consensu matrimoniali (1095-1107)
 Caput V - De forma celebrationis matrimonii (1108-1123)
 Caput VI - De matrimoniis mixtis (1124-1129)
 Caput VII - De matrimonio secreto celebrando (1130-1133)
 Caput VIII - De matrimoniis effectibus (1134-1140)
 Caput IX - De separatione coniugum (1141-1155)
 Articulus 1 - De dissolutione vinculi (1141-1150)

Kodeks 1917.

Tit. VII. - De matrimonio (1012-1143)
 Cap. I. - De iis quae matrimonii celebrationi praemitti debent et praesertim de publicationibus matrimonialibus (1019-1034)
 Cap. II. - De impedimentis in genere (1035-1057)
 Cap. III. - De impedimentis impediētibz (1058-1066)
 Cap. IV. - De impedimentis dirimentibus (1067-1080)
 Cap. V. - De consensu matrimoniali (1081-1093)
 Cap. VI. - De forma celebrationis matrimonii (1094-1103)
 Cap. VII. - De matrimonio conscientiae (1104-1107)
 Cap. VIII. - De tempore et loco celebrationis matrimonii (1108-1109)
 Cap. IX. - De matrimoniis effectibus (1110-1117)
 Cap. X. - De separatione coniugum (1118-1132)

U ovoj raspravi želim upozoriti na neke izrazitije novosti novog kodeksa u odnosu na stari kodeks i druge crkvene zakone o sakramentu ženidbe, koji su pravno obvezivali prije stupanja na snagu novog kodeksa (27. XI.1983).

Služit ću se pravno-pastoralnom metodom. Najprije ću iznijeti novosti iz uvodnih kanona (1055–1062.), zatim ću u izlaganju slijediti razdiobu sedmog naslova četvrte knjige novog kodeksa.

UVODNI KANONI (1055–1062.)

Kodeks iz 1917. nije definirao ženidbu iako su tu prvorazrednu društvenu ustanovu definirali prije njega i rimsko pravo⁶ i dekretisti⁷. Stari se kodeks držao načela: svaka je definicija u pravu opasna. Novi kodeks, dakle, uvodi novost te definira ženidbu na temelju pastoralne konstitucije II. vatikanskog sabora „*Gaudium et spes*” (GS 48). Iako je u *Gaudium et spes* već sadržana definicija ženidbe, ipak do konačne formulacije novog kodeksa razvojni put nije bio nimalo lak. Danas imamo novu definiciju ženidbe: „Ženidbeni savez kojim muškarac i žena međusobno sklapaju zajedništvo čitavog života, po svojoj naravi upravljen na dobro suprugâ i na rađanje i odgoj djece, a Krist ga je Gospodin među krštenima uzdigao na dostojanstvo sakramenta” (kanon 1055. § 1.). Među krštenima ne može postojati valjan ženidbeni ugovor a da već samim tim nije sakrament (kanon 1055. § 2.).

Ta nam definicija donosi novu „viziju” braka: 1) istaknut je osobni aspekt braka u izrazu „zajedništvo čitavog života”, što je već bilo naglašeno i u rimskom pravu; 2) dokinut je propis starog kodeksa, kanon 1013. § 1, o prvotnom i drugotnom cilju braka. Niti *Gaudium et spes* br. 48 kada kaže „*variis bonis ac finibus praediti*”, niti novi kodeks nije odredio što je prvotni, a što drugotni cilj braka. Novi kodeks jednostavno kaže da je „brak po svojoj naravi upravljen na dobro supruga i na rađanje i odgoj djece”; 3) ženidba među krštenima jest pravi sakrament. To je stalan nauk Crkve. Tu nema novosti; 4) novi kodeks kaže da je ženidba *savez* (foedus). Upotrijebljen je biblijski pojam *foedus*.⁸ Bilo je prilično dvo-

	Art. I.	- De dissolutione vinculi (1118-1127)
Articulus 2 - De separatione manente vinculo (1151-1155)	Art. II.	- De separatione tori, mensae et habitationis (1128-1132)
Caput X - De matrimonii convalidatione (1156-1165)	Cap. XI.	- De matrimonii convalidatione (1133-1141)
Articulus 1 - De convalidatione simplici (1156-1160)	Art. I.	- De convalidatione simplici (1133-1137)
Articulus 2 - De sanatione in radice (1161-1165)	Art. II.	- De sanatione in radice (1138-1141)
	Cap. XII.	- De secundis nuptiis (1142-1143)

6 I. 1, *Dig., De ritu nuptiarum*, XXIII, 2: „Nuptiae sunt coniunctio maris et feminae et consortium omnis vitae, divini et humani iuris communicatio.”

7 C. 11, X, *De praesumptionibus*, II, 23: „[...] quum matrimonium sit maris et feminae coniunctio, individuum vitae consuetudinem retinens.”

8 O biblijskom pojmu „savez” vidi: XAVIER LÉON-DUFOUR, *Rječnik biblijske teologije*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1969, 1128–1139.

umica kamo staviti govor o ženidbi kao savezu: kada se govori o ženidbenoj zajednici kao takvoj – *matrimonium in facto esse* – ili kada se govori o samom činu vjenčanja – *matrimonium in fieri*.

Kada novi kodeks govori o vjenčanju (*matrimonium in fieri*) govori o ugovoru između muškarca i žene. Taj naravni ugovor Krist je Gospodin uzdigao na dostojanstvo sakramenta. Tu je, čini mi se, Komisija za reformu Kodeksa prihvatila kompromis. Naime, u kanonu 1055. § 1. (definicija ženidbe) i u kanonu 1057. § 2. (govor o ženidbenoj privoli) upotrijebljen je biblijski pojam *savez* (*foedus*), a u kanonu 1055. § 2. ostaje i dalje izraz *ugovor* (*contractus*) i to kada se kaže da među kršćenicima ne može postojati valjan ženidbeni ugovor a da on samim tim ne bude sakrament.

I prema novom su kodeksu bitna svojstva ženidbe jedinstvo i nerazrješivost (kanon 1056.). Poslije definicije ženidbe novi kodeks odmah donosi i definiciju ženidbene privole. Kaže da je ženidbena privola čin volje kojim muškarac i žena neopozivim *savezom sami sebe* uzajamno predaju i primaju da ustanove ženidbu (kanon 1057. § 2.). Iz novog je kodeksa jasnije, iako je i prije to bio nauk Crkve, da i ženidbena privola sterilnih osoba čini ženidbu. Naime, u novoj formulaciji stoji da sami sebe uzajamno predaju i primaju da ustanove ženidbu, a prije se govorilo o predavanju i primanju prava na tijelo u smislu rađanja potomstva (kanon 1081. § 1. CIC-a iz 1917.).

Dok je stari kodeks govorio o ženidbi krštenika „*baptizatorum matrimonium*” (kanon 1016. CIC-a iz 1917.), dotle novi kodeks govori o ženidbi katolika „*matrimonium catholicorum*” (kanon 1059.). Prema tome, ženidbeni zakoni Katoličke Crkve vežu samo katolike, (latinski obred), a ostale samo ukoliko se vjenčaju s katoličkom strankom.⁹

I dalje se govori o *favor juris* (kan.1060).¹⁰ Dok je stari kodeks govorio o „*matrimonium baptizatorum*” (kanon 1015. § 1.), dotle novi kodeks mijenja i kaže „*matrimonium inter baptizatos*” (kanon 1061. § 1.). Tu je jasnije izraženo koja je ženidba sakrament. Vrlo je važan izraz novog kodeksa *humano modo*, što se odnosi na pojam „*matrimonium ratum et consumatum*”. Taj je izraz vrlo važan u slučajevima procesa „*super rato*”. Jer npr. ako je ženidba bila izvršena na silu, u pijanom stanju i tome sl. da li je uopće posrijedi bila konzumacija, odnosno pravi ljudski čin? Novi kodeks u kanonu 1061. nadodaje „*per se aptos ad proles generationem*”, što u starom kodeksu nije bilo spomenuto u ovom slučaju.

Novi kodeks *propise o zarukama* prepušta partikularnom pravu koje treba donijeti biskupska konferencija (kanon 1062.). BKJ na zasjedanju 21. rujna 1983. kazala je u vezi sa zarukama: „U vezi s kanonom 1062. t. 1. BKJ smatra da nema potrebe da izdaje odredbe glede zaruka.”¹¹

9 Kan 1: „*Canones huius Codicis unam Ecclesiam latinam respiciunt*”.

10 Kan 1060: „*Matrimonium gaudet favore iuris; quare in dubio standum est pro valore matrimonii, donec contrarium probetur.*”

11 *Vjesnik nadbiskupije splitsko-makarske*, br. 6, 1983, str. 38.

PASTORALNA BRIGA I ONO ŠTO MORA PRETHODITI VJENČANJU (KANONI 1063–1072.)

Novi kodeks naglašava više od staroga pastoralnu brigu za brak te potiče dušobrižnike i biskupe da unaprijede aktivnost pripreme mladenaca za brak.¹² Govoreći o pastoralnoj brizi za brak, novi se kodeks najviše nadahnua na *Gaudium et spes* br. 52: „Dužnost je svećenika da, stekavši nužno poznavanje obiteljske problematike, promiču poziv suprugâ u njihovu bračnom i obiteljskom životu različitim pastoralnim sredstvima, propovijedanjem riječi Božje, liturgijom i drugim duhovnim pomagalicama, te da im ljudski i strpljivo pomažu u teškoćama i jačaju ih u ljubavi kako bi se stvorile obitelji koje uistinu zrače.”

Dušobrižnici su, snagom svoje službe, dužni mladence poučavati o svetosti toga sakramenta i poučiti ih o uzajamnim pravima i dužnostima prema djeci. U tom se smislu mogu organizirati posebni tečajevi i širiti prikladna literatura. Novi je kodeks naglasio da je i crkvena zajednica (župa) pozvana da pomaže napretku ženidbenog staleža. Posebna je dušobrižnička dužnost da pomažu supružnicima da vjerno štite i obdržavaju bračni savez te da svakodnevno dolaze do svetijeg i punijeg obiteljskog života (kanon 1063.). Na biskupe spada da koordiniraju pastoralne inicijative u svojoj biskupiji. U tom smislu može biskup, ako smatra nužnim, zatražiti savjet, ako je to zgodno, muževa i žena koji su stručnjaci u obiteljskim problemima (kanon 1064.).

Katolici koji još nisu krizmani trebaju se *krizmati* prije vjenčanja ako im to nije nezgodno (kanon 1065. § 1.). Živo se potiču zaručnici da pristupe sakramentu *pokore* i presvetoj *euharistiji* u vidu plodonosnijeg primanja sakramenta ženidbe (kanon 1065. § 2.).

Novi su propisi o *zaručničkim ispitima* i *ženidbenim navještajima*. Na biskupske konferencije spada da izdaju propise o zaručničkom ispitu, kao i o ženidbenim navještajima, te o drugim shodnim sredstvima u vezi s izvidima pred vjenčanje. Nužno je provesti prije vjenčanja zaručnički ispit i ženidbeni navještaj (kanon 1067.). Tek nakon tih predradnja župnik može prisustvovati vjenčanju. BKJ na svojoj je plenarnoj sjednici od 21. rujna 1983. odredila: „U vezi s kan 1067. s obzirom na ispit zaručnika, navještaja i druge izvide prije ženidbe, BKJ određuje, da se do daljnjeg u cijelosti obdržavaju važeći propisi.”¹³ Smatram da bi BKJ što prije trebala donijeti formulare o izvidnom postupku (zaručnički ispiti) učinjene prema novom kodeksu jer stari formulari nisu više nikako prikladni. To zahtijeva novo shvaćanje braka, novosti u ženidbenoj privoli, obliku, zaprekama itd.

O dokazima za vjenčanje u smrtnoj pogibelji novi kodeks kaže da ako se ne mogu imati drugi dokazi, dovoljna je, nema li protivnih znakova, izjava pod zakletvom vjemika da su kršteni i da nemaju nikakvih ženidbenih smetnja (kanon

12 O pripremi za brak vidi: PRANJIĆ M., *Uloga kateheze u pripremi na sakrament ženidbe*, u *Kateheza*, br. 1, 1983, str. 5–18; ARAČIĆ P., *Pastoral pripreme na sakrament ženidbe*, u *Kateheza*, br. 1, 1983, str. 40–45.

13 *Vjesnik nadbiskupije splitsko-makarske*, br. 6, 1983, str. 38.

1068.). Stari je kodeks imao „affirmatio iurata” (kanon 1019. § 2.), a u novom kodeksu stoji „si casus ferat etiam iurata” (kanon 1068.).

Vjernici su dužni da prije sklapanja ženidbe otkriju mjesnom župniku ili ordinariju ako znaju za kakve smetnje (kanon 1069.). Prije je stajalo blaže „tenetur”, a u novom kodeksu stoji „obligatione tenetur”.

Ako je netko drugi, a ne župnik koji je dužan prisustvovati ženidbi, obavio izvide, neka što prije o tome obavijesti župnika službenom ispravom (kanon 1070.). Prije je pisalo „Si alius parochus investigationem...”, a novi kodeks kaže „Si alius quam parochus, cuius est assistere matrimonio, investigationes...” i nadodan je izraz „quam primum”. Dakle, dozvoljava se nekom drugom tko nije župnik da obavi ženidbene izvide i da što prije o tome obavijesti župnika službenom ispravom.

Kanon 1071. § 1. novog kodeksa navodi sedam slučajeva kada je bez dopuštenja mjesnog ordinarija, osim u slučaju nužde, zabranjeno prisustvovati ženidbi: 1. ženidbi beskućnika; 2. ženidbi koja se po propisima civilnog prava ne može priznati niti sklopiti; 3. ženidbi onog koji je prirodnim obavezama dužan prema drugoj stranci i prema djeci rođenoj iz prethodne veze; 4. ženidbi onoga koji je razglašeno odstupio iz katoličke vjere; 5. ženidbi onoga koji je vezan nekomavezom (cenzurom); 6. ženidbi maloljetnika bez znanja ili opravdanog protivljenja roditelja; 7. ženidbi koja se sklapa po opunomoćeniku o čemu u kanonu 1105.

Za svih sedam navedenih slučajeva župnik koji treba obaviti vjenčanje treba tražiti od mjesnog ordinarija dozvolu za prisustvovanje dotičnom vjenčanju. Tu treba uvijek navesti konkretni slučaj, svoje mišljenje i traženje dozvole, a ne oprost. Tu se radi o kategoriji dozvola, a ne oprosta.

Između navedenih sedam slučajeva (kanon 1071.) zaista se radi o novosti u dva slučaja: 1. osim u slučaju nužde, neka bez dozvole mjesnog ordinarija nitko ne prisustvuje ženidbi što se po odredbama civilnog zakona ne može priznati niti zaključiti (kanon 1071. br. 2.). Ovdje treba kazati da nije nikome dopušteno vjenčanje po vjerskom obredu prije nego što bude brak zaključen pred nadležnim državnim predstavnikom.¹⁴ Župnik isto tako ne bi smio prisustvovati vjenčanju bez dozvole mjesnog ordinarija ako je jedna od stranaka vezana civilnim brakom koji još nije poništen ili rastavljen; 2. Druga je velika novost nedozvoljenost prisustvovanja ženidbi onoga koji je prirodnim obavezama dužan prema drugoj stranci ili prema djeci rođenoj iz prethodne veze (kanon 1071. br. 3.). Tu se daje važnost naravnom pozivu na ženidbu i priznaju se naravne dužnosti i prava koji proizlaze iz prethodnog bilo kakvog braka i odnosa jedne ili objiju stranaka prema djeci koja su rođena bilo u braku bilo izvan braka.

Drugi paragraf kanona 1071. kaže da mjesni ordinarij ne daje dopuštenje za vjenčanje onoga koji je razglašeno odbacio katoličku vjeru, osim tako da se održavaju propisi o mješovitim ženidbama (kanon 1125.) primijenivši sve ono što spada na stvar.

14 Usp. V. BLAŽEVIĆ, *Novi Zakonik kanonskog prava u odnosu na civilno pravo s posebnim osvrtom na zakonodavstvo SFRJ*, u *Svesci* br. 51, str. 30–31.

Nova je i odredba kanona 1072. u kojem se pastirima duša kaže da nastoje odvratiti od ženidbe mlade prije dobi u kojoj se običava sklapati ženidba po ustaljenim lokalnim običajima. Kanon 1072. implicitno upućuje i na uvažavanje civilnog prava. Naime, i iz civilnog prava o braku za Katoličku Crkvu može nastati i poseban lokalni običaj.

O ŽENIDBENIM ZAPREKAMA OPĆENITO (KANONI 1073–1082.)

Zakoni o ženidbenim smetnjama u Kodeksu iz 1917. bili su smješteni u tri zasebna poglavlja: I. *De impedimentis in genere* (kanoni 1035–1057.); II. *De impedimentis impediens* (kanoni 1058–1066.) i III. *De impedimentis dirimentibus* (kanoni 1067–1080.). U novom kodeksu o ženidbenim smetnjama govori se u dva posebna poglavlja: I. *De impedimentis dirimentibus in genere* (kanoni 1073–1082.) i II. *De impedimentis dirimentibus in specie* (kanoni 1083–1094). Izostavljen je posebni naslov iz starog kodeksa *De impedimentis impediens*. Time se ne želi reći da je sve ono što je Kodeks iz 1917. zabranjivao novi kodeks jednostavno dopustio. Naime, zakonodavstvo je o *mješovitim ženidbama* u novom kodeksu smješteno u šesto poglavlje i nosi naslov: *De matrimoniis mixtis* (kanoni 1124–1129.). Tu i dalje stoji da je mješovita ženidba, bez izričite dozvole mjerodavne crkvene vlasti, zabranjena.¹⁵

Što se tiče *zavjeta čistoće*, samo javni doživotni zavjet čistoće položen u nekoj redovničkoj ustanovi, po novom kodeksu jest ženidbena smetnja, tj. ženidbena zapreka. Više se ne govori o drugim vrstama zavjeta čistoće kao ženidbenim smetnjama. Novi je kodeks spojio nešto od bivše ženidbene zabrane i zapreke i donio jednostavan propis o ženidbenoj zapreci javnog vječnog zavjeta čistoće.

Što se tiče treće ženidbene zabrane iz Kodeksa iz 1917. (*zabrana građanskog srodstva*), sada se ona ne ravna i ne obazire na građanske uredbe u toj stvari, već je u ženidbene zapreke smješten kanon 1094, koji građansko srodstvo proglašava ženidbenom zaprekom za Katoličku Crkvu latinskog obreda. Ne govori se više o razlici između nižih i viših smetnji, tj. napuštena je odredba kanona 1042. Kodeksa iz 1917: „*Impedimenta alia sunt gradus minoris, alia maioris.*” Isto tako je izostavljen poseban govor o oprostima što se prije nalazio u kanonima 1048–1057. te je pojednostavljeno zakonodavstvo o oprostima. Tu je novi kodeks, za razliku od starog, mnogo prikladniji i razumljiviji. Novi je kodeks preuredio stari kanon 1036. § § 1–2, te se u kanonu 1073. kaže da *ženidbena smetnja zapreke čini osobu nesposobnom za sklapanje valjane ženidbe*. Ostalo je staro zakonodavstvo o razlici između javne i tajne smetnje (kanon 1074.).

Po kanonu 1075. § § 1–2, jedino vrhovna crkvena vlast može vjerodostojno izjaviti kada božansko pravo čini ženidbu nedopuštenom ili nevaljanom i samo vrhovna crkvena vlast ima pravo ustanovljivati druge ženidbene zapreke za krštene osobe (usp. kanon 1038. § § 1–2, CIC-a iz 1917.); tu je izmijenjena riječ „*impediatur*” u „*prohibeatur*”.

15 Usp. M. BERLJAK, *Mješovita ženidba prema novom Crkvenom zakoniku*, u *Kateheza* br. 1, 1983, str. 33–39.

Jedino vrhovna crkvena vlast može ženidbenoj smetnji dati zapreku (klauzuru) nevaljanosti (kanon 1077. § 2.), a mjesni ordinarij može, u posebnim slučajevima, zabraniti ženidbu vlastitim podložnicima gdje god boravili ili svima koji borave na njegovu području. Tu zabranu mogu donijeti samo privremeno i to zbog teškog razloga i samo dok traje razlog. Ta zabrana ne može ženidbu učiniti nevaljanom (usp. kanon 1077. § 1.). Kod nas u pojedinim biskupijama postoji *zabrana samodošlosti*.

Mjesni ordinarij, po novom kodeksu, može opraštati vlastitim podložnicima gdje god se oni nalazili, i svima onima koji stvarno borave na njegovom području, bilo kakve ženidbene smetnje crkvenog prava, izuzevši one koje su izričito pridržane Apostolskoj Stolici (kanon 1078. § 1.).

Apostolskoj Stolici pridržane su sljedeće ženidbene smetnje: 1. Smetnja nastala iz svetih redova ili iz javnog vječnog zavjeta čistoće u redovničkoj ustanovi papinskog prava; 2. Smetnja zločina o kojem se govori u kanonu 1090. (kanon 1078. § 2.). Nakon što je naveo spomenute tri ženidbene smetnje pridržane Apostolskoj Stolici, novi kodeks nadodaje: „Nikad se ne daje oprost od smetnje krvnog srodstva u izravnoj lozi ili u drugom koljenu pobočne loze.” (kanon 1078. § 3.).

Mjesni ordinarij može, u slučaju smrtne pogibelji, podijeliti oprost, kako od propisanog ženidbenog oblika, tako i od svih i pojedinih ženidbenih smetnja crkvenog prava, bilo javnih bilo tajnih. To on može podijeliti svojim podložnicima gdje god se oni nalazili i svima koji borave na njegovu području. Ostao je samo jedan izuzetak, a to je da ne može ni u smrtnoj pogibelji mjesni ordinarij oprostiti ženidbenu smetnju nastalu iz svetog reda prezbiterata (kanon 1079. § 1.). Tu se ne kaže: smetnju bilo kojeg svetog reda ili celibata već „*excepto impedimento orto ex sacro ordine presbyteratus*” (kanon 1079. § 1.), tj. od svetog svećeničkog reda.

Župnik i bilo koji drugi sveti službenik, koji je valjano delegiran, bilo svećenik ili đakon koji prisustvuje vjenčanju u smislu kanona 1116. § 2. u istim takvim prilikama, o kojima smo gore govorili (kanon 1079. § 1.), ali samo u slučajevima u kojima se ne može obratiti na mjesnog ordinarija, ima isto ovlaštenje da podijeli oprost u slučaju smrtne pogibelji (kanon 1079. § 2.). Smatra se da se ne može doći do mjesnog ordinarija ako se to može učiniti samo brzojavom ili telefonom (kanon 1079. § 4.).

Ispovjednik u slučaju smrtne pogibelji ima vlast opraštanja od tajnih ženidbenih smetnja za unutarnje područje i to unutar ili izvan sakramentalnog čina ispovijedi (kanon 1079. § 3.).

Laik, koji zakonito prisustvuje vjenčanju, kao službeni svjedok (kanon 1112.) ne može davati oprost u smrtnoj pogibelji niti onda kad se smetnja otkrije nakon što je već sve spremljeno za vjenčanje, a ženidba se ne može odgoditi bez vjerojatne pogibelji velikog zla dok se ne dobije oprost od nadležne vlasti (o čemu govori kanon 1080. § 1.). U takvom slučaju može samo mjesni ordinarij opraštati od ženidbenih smetnja, kao i župnik te valjano delegirani svećenik ili đakon.

Ovlaštenje o kojemu je ovdje riječ vrijedi također i za ukrepljenje ženidbe ako postoji ista takva pogibelj zbog odlaganja, a nema vremena da se obrati na Apostolsku Stolicu ili na mjesnog ordinarija za smetnje od kojih on može podijeliti oprost (kanon 1080. § 2.).

Župnik ili svećenik ili đakon o kojima smo govorili, o podijeljenom oprost za vanjsko područje mora odmah obavijestiti mjesnog ordinarija, a taj se oprost ima zabilježiti u matice vjenčanih (kanon 1081.). Ako pokornišтво (penitencijarija) u svojem otpisu nije drukčije odredilo, ima se oprost od tajne smetnje koji je bio podijeljen u unutarnjem izvansakramentalnom području zabilježiti u knjigu koja se ima tajno čuvati u arhivu kurije. U tom slučaju oprost za vanjsko područje nije potreban makar tajna smetnja kasnije postala javna (kanon 1082.).

O ZAPREKAMA POJEDINAČNO (KANONI 1083–1094.)

Novi je kodeks donio 12 posebnih zapreka koje priječe katolicima (latinskog obreda) da valjano sklope ženidbu: 1. zapreka dobi; 2. zapreka spolnog čina; 3. zapreka ženidbene veze; 4. zapreka različite vjere ili bogoštovlja; 5. zapreka sv. reda; 6. zapreka javnog doživotnog zavjeta čistoće; 7. zapreka otmice ili nasilnog pridržavanja; 8. zapreka zločina; 9. zapreka krvnog srodstva; 10. zapreka tazbine; 11. zapreka javne ćudorednosti; 12. zapreka građanskog srodstva.

Dakle, zapreka duhovnog srodstva (kanon 1079. CIC-a iz 1917.) po novom kodeksu nije ženidbena zapreka.

U zapreci dobi donesena je samo jedna novost, a ta je da biskupskim konferencijama ostaje pravo da odrede *višu dob* za dopušteno slavlje ženidbe (kanon 1083. § 2.). BKJ je u tom smislu zaključila: „Prema civilnom bračnom pravu kod nas mladić i djevojka ne mogu se vjenčati prije nego navršé dob od 18 godina. Ako nadležna građanska vlast dopusti sklapanje civilnog braka prije navedene dobi, može se obaviti i crkveno vjenčanje, ako zaručnici imaju kanonsku dob.”¹⁶

Zapreka potpunog spolnog čina (impotentia coeundi) jest zapreka naravnog prava. Nitko od nje ne može dispenzirati. Novi kodeks jasnije kaže o kakvoj se zapreci radi. Naime, tu se radi o trajnoj nemoći spolnog čina (impotentia coeundi), a stari je Kodeks bio vrlo nejasan svojim izrazom „nemoć” (impotentia). Time je napokon riješeno pitanje *de vero semine et de muliere excissa*. U novom kodeksu stoji „matrimonium ex ipsa eius natura dirimit” (kanon 1084. § 1.), a u starom je kodeksu stajalo „matrimonio ipso naturae iure dirimit” (kanon 1068. § 1.). Po samoj svojoj naravi ženidbu čini nevaljanom *prethodna i trajna nemoć za potpuni spolni čin* bila ona kod muškarca ili žene, bilo da je ona apsolutna ili relativna (kanon 1084. § 1.). Novi kodeks preuzima prvi dio starog kanona 1068. § 2, te nadodaje „nec stante dubio, nullum declarandum” (kanon 1084. § 2.).

Neplodnost niti brani niti priječi sklapanje ženidbe, ali ostaje na snazi da nevaljano sklapa ženidbu onaj koji je, da se iznudi privola, zaveden prevarom glede nekog svojstva druge strane koje je takve naravi da može teško poremetiti zajedništvo bračnog života (kanon 1084. § 3.). Tu je promjena izraza „impedit” u „prohibet”. Npr. nevaljano bi sklopila ženidbu zaručnica kada bi svjesno prevarila zaručnika da je noseća, jer znade dobro da je zaručnik ne bi oženio ako ne bi imala djece, te se poslije ustanovi da je neplodna, tj. da nije bila noseća i da ne može nikako imati djece.

16 *Vjesnik nadbiskupije splitsko-makarske*, br. 6, 1983, str. 38.

Zapreka ženidbene veze i po novom kodeksu ostaje ženidbena zapreka božanskog pozitivnog prava. Jedino je tu iznimka što je kanon 1085. § 1. izostavio iz starog kodeksa „salvo privilegio fidei” (usp. kanon 1069. § 1. CIC-a iz 1917.).

Zapreka različite vjere ili bogoštovlja jest zapreka crkvenog prava. Novi kodeks upotrebljava novi način govora, ali i dalje se upotrebljava isti izraz *impedimentum disparitatis cultus* (kanon 1129.). Nevaljano pokušavaju sklopiti ženidbu osobe, od kojih je jedna krštena u Katoličkoj Crkvi ili u nju primljena, a nije od nje otpala formalnim činom, s nekrštenom osobom (kanon 1086. § 1.). Dakle, pod zapreke različite vjere ili bogoštovlja ne spadaju više osobe koje su bile katolici te su otpale formalnim činom od katoličke vjere. Za podjelu oprosta od zapreke različite vjere trebaju se ispuniti uvjeti koji se traže za mješovite ženidbe (kanon 1086. § 2.).

Zapreka sv. reda jest zapreka crkvenog prava. Nevaljano pokušavaju sklopiti ženidbu oni koji su primili svete redove (biskup, svećenik, đakon) (kanon 1087.). Iz starog je kanona izbačen izraz „clerici”. U Latinskoj Crkvi ponovno postoje dvije vrste đakona: trajni i prelazni. Prelazni đakoni nevaljano pokušavaju sklopiti ženidbu, a o trajnim treba kazati da ni oni ne mogu sklopiti valjano ženidbu poslije primanja svetog reda dakonata, iako trajni đakoni koji su napunili 35 godina života mogu biti i oženjeni.

Zapreka javnog doživotnog zavjeta čistoće jest zapreka crkvenog prava. Novi kodeks donosi novu odredbu tako da ubuduće javni doživotni zavjet čistoće položen u nekoj redovničkoj ustanovi jest ženidbena zapreka (kanon 1088.). Da zavjet čistoće bude ženidbena zapreka traže se dva uvjeta: 1. da je zavjet čistoće učinjen javno i doživotno i 2. da je učinjen u nekoj redovničkoj ustanovi. Prema tome, javni doživotni zavjet čistoće položen u nekoj svjetovnoj ustanovi, u redu djevica ili kao anahoreta ili eremita nije zapreka za ženidbu. Samo je zapreka za ženidbu onome koji je javni doživotni zavjet čistoće položio u nekoj redovničkoj ustanovi papinskog ili biskupskog prava, laičkoj ili kleričkoj, ženskoj ili muškoj. To je velika novost jer je po starom kodeksu ženidbenu zapreku sačinjavao samo svečani zavjet čistoće (i zavjet čistoće položen u Družbi Isusovoj), a svi su ostali zavjeti čistoće bili ženidbene zabrane, a ne i zapreke.

Zapreka otmice ili nasilnog pridržavanja izražena je jasnije. Novi kodeks kaže da ne može postojati valjana ženidba između muškarca i otete žene nasilno odvedene ili nasilno u svrhu ženidbe pridržane, osim ako ženska osoba, odijeljena od otmičara ili stavljena na sigurno i slobodno mjesto, slobodno izabere ženidbu (kanon 1089.). Ništa se ne kaže o otetom i nasilno držanom muškarcu, nego samo o ženskoj osobi. Znači da nasilno pridržavanje muškarca u svrhu ženidbe od strane ženske osobe nije ženidbena zapreka?

Zapreka zločina jest zapreka crkvenog prava. Novi je kodeks smanjio opseg zapreke zločina. Naime, *više se ne spominje preljub s obećanjem ženidbe kao ni pokušaj ženidbe makar bila civilna za vrijeme trajanja valjanog crkvenog braka*. Više preljub nije uvjet za zapreku zločina (usp. kanon 1075. CIC-a iz 1917.). Tu je bitno: 1. namjera sklopiti ženidbu s određenom osobom; 2. ubojstvo vlastitog bračnog druga ili 3. bračnog druga stranke s kojom se namjerava sklopiti ženidbu. Dakle, onaj tko s namjerom da sklopi ženidbu s određenom osobom, ubije njezina

bračnog druga ili svojega bračnog druga, pokušava nevaljano sklopiti ženidbu (kanon 1090. § 1.). Nevaljano međusobno pokušavaju sklopiti ženidbu i oni koji prouzroče smrt bračnom drugu uzajamnim fizičkim ili moralnim djelom u smislu sklapanja međusobne ženidbe (kanon 1090. § 2.).

Zapreka krvnog srodstva jest, razumije se, i po novom kodeksu zapreka za valjano sklapanje ženidbe. U izravnoj lozi krvnog srodstva nevaljana je ženidba između svih uzlaznih i silaznih srodnika bilo da su oni zakoniti ili naravni srodnici (kanon 1091. § 1.). Novi kodeks određuje da se nikada nikome ne dozvoli sklapanje ženidbe ako postoji ikakva sumnja da su osobe krvno srodne u nekom koljenu izravne loze ili u drugom koljenu pobočne loze (kanon 1091. § 4.).

Novi je kodeks smanjio opseg zapreke pobočne loze do četvrtog koljena (kanon 1091. § 2.). U čemu je novost? Što se tiče krvnog srodstva u izravnoj lozi, ostalo je na snazi staro zakonodavstvo Crkve. Ta tvrdnja ne vrijedi i u odnosu na pobočnu lozu. U krvnom srodstvu pobočne loze izmijenjen je način računanja koljena i smanjen opseg zapreke. Dok je stari kodeks računao koljena na germanški način, dotle novi kodeks računa na rimski način¹⁷ (na rimski način računa i velika većina građanskih zakonika). Po kanonu 108. krvno se srodstvo računa po lozama i koljenima. U *izravnoj lozi* ima toliko koljena koliko ima rođenja ili koliko ima osoba, izuzev korijena. U *pobočnoj lozi* ima toliko koljena koliko je osoba u jednoj i drugoj lozi zajedno, izuzev korijena. Tako po novom kanonskom načinu računanja krvnog srodstva, brat i sestra jesu u drugom koljenu pobočne loze, a njihova djeca u četvrtom koljenu itd. Konkretno govoreći, ne mogu valjano sklopiti ženidbu: brat i sestra, stric i sinovka, ujak i sestrična, tetka i bratanac, tetka i sestrić, djeca rođene braće i sestara i tome slično.

Tri su novosti novog kodeksa izražene u kanonu 1091. u odnosu na stari kodeks: 1. novi način računanja krvnog srodstva; 2. smanjenje opsega zapreke (prije je bilo do trećeg koljena uključivo, što bi po novom računanju značilo do šestog koljena) i 3. ne umnaža se smetnja krvnog srodstva (kanon 1091. § 3.). Ovaj je način računanja krvnog srodstva mnogo jednostavniji.

Novi kodeks za *zapreku tazbine* kaže: „Tazbina čini ženidbu nevaljanom u bilo kojem koljenu izravne loze” (kanon 1092.). Dakle, dokinut je iz starog kodeksa kanon 1077. § 1. br. 1 i 2. Dok je prije zapreka tazbine postojala između jednog ženidbenog druga i krvnih srodnika tog ženidbenog druga do drugog koljena pobočne loze uključivo, dotle po novom kodeksu muž se nakon smrti žene može oženiti sestrama pokojne žene i njihovim kćerima, a žena se poslije smrti muža može udati za braću svojega pokojnog muža kao i za njihove sinove. Po kanonu 109, tazbina se računa tako da su srodnici muža u istoj lozi i koljenu u tazbinstvu sa ženom i obratno.

Zapreka javne ćudorednosti jednostavnije je preoblikovana. Po novom kodeksu, zapreka javne ćudorednosti proizlazi iz nevaljane ženidbe poslije uspostavljenog zajedničkog suživota te iz javnog i razglašenog priležništva, te priječi ženidbu u

17 O računanju srodstva na rimski način vidi: V. JELIČIĆ, *Kanonsko ženidbeno pravo katoličke crkve*, Sarajevo 1930, str. 124–126.

prvom koljenu izravne loze između muškarca i krvnog srodnika ženske osobe i obratno (kanon 1093.). Tu su iz starog kodeksa izostavljene riječi „sive consumato sive non” (kanon 1078. CIC-a iz 1917.). Novost je i u tome što je prije stalo „et nuptias dirimit in primo et secundo gradu lineae rectae”, a po novom kodeksu ženidbu priječi samo u prvom koljenu izravne loze. Ovu zapreku neki zovu quasi-affinita jer je slična zapreci tazbine.¹⁸

Zapreka građanskog srodstva jest zapreka crkvenog prava. Novi kodeks mijenja propis starog kodeksa (usp. kanon 1080. CIC-a iz 1917.) te kaže da oni koji su vezani građanskim srodstvom, koje nastaje usvojenjem, ne mogu međusobno sklopiti valjane ženidbe *u izravnoj lozi niti u drugom koljenu pobočne loze* (kanon 1094.). Dok se stari kodeks oslanjao na građanski zakon u pitanju građanskog srodstva, dotle novi kodeks donosi zaseban propis neovisno o građanskom zakonu. Tako građansko srodstvo, po novom kodeksu, postaje ženidbena zapreka za svu Katoličku Crkvu latinskog obreda.

Propis novog kodeksa razlikuje se i od propisa čl. 42. *Zakona o braku i porodičnim odnosima* koji kaže: „Brak ne mogu međusobno zaključiti usvojenik i usvojitelj za vrijeme trajanja usvojenja.”¹⁹ O šticienuku i staratelju u vezi sa ženidbom novi kodeks ništa ne kaže, a naš zakon zabranjuje takvu ženidbu za vrijeme trajanja starateljstva.²⁰

ŽENIDBENA PRIVOLA (KANONI 1095–1107.)

Pojam ženidbene privole obraden je u uvodnom kanonu 1057, a u kanonima 1095–1107. govori se o elementima ženidbene privole, njezinim kvalitetama i nedostacima. Novi kodeks uvodi jedan vrlo važan kanon koji izričito nabraja tko je nesposoban sklopiti ženidbu. To su: 1. oni koji nisu dosegli dovoljnu razumnost; 2. oni koji boluju zbog teškog nedostatka zrelog suda o pravima i bitnim ženidbenim obavezama koje međusobno trebaju davati i primati; 3. oni koji zbog uzroka psihičke naravi ne mogu preuzeti bitne ženidbene obaveze (kanon 1095.). Ta novost u odnosu na stari kodeks ima u vidu mnoge psihičke nedostatke ljudi. Na takvu su formulaciju dosta utjecale najnovije spoznaje o čovjeku, tj. nove spoznaje na području antropologije i psihologije. I moderna zakonodavstva o braku imaju slične propise. Npr. *Zakon o braku i porodičnim odnosima* u članu 35. kaže: „Brak ne može zaključiti osoba koja je teže duševno bolesna, teže duševno zaostala ili je nesposobna za rasuđivanje.”²¹

Župnici i svi oni koji legalno prisustvuju sklapanju ženidbe, kao i sami partneri, trebaju biti oprezni i pomnjivo ispitati, koliko je to moguće, psihičke sposobnosti stranaka. Što se više bude pazilo na psihičke sposobnosti stranaka prije sklapanja ženidbe, to će manje biti ženidbenih parnica za proglašenje braka nevaljanim i više sretnijih brakova.

18 Usp. F. BLRSINI, *Il nuovo diritto canonico matrimoniale*, str. 76–77.

19 *Zakon o braku i porodičnim odnosima*, III. dopunjeno izdanje, „Narodne novine”, Zagreb 1981, str. 26.

20 Usp. *Ibid.*, čl. 43, str. 27.

21 Usp. *Ibid.*, str. 21.

Da bi mogao nastati ženidbeni pristanak, potrebno je da stranke znadu barem da je ženidba trajna zajednica muškarca i žene usmjerena na rađanje djece nekim spolnim općenjem (kanon 1096. § 1.). Tu novi kodeks nadodaje starom kodeksu „ordinatum ad prolem, cooperatione aliqua sexuali” (nekim spolnim općenjem usmjerena na rađanje) umjesto „ac filios procreandos”, kako je bilo u kanonu 1082. § 1. starog kodeksa.

Govoreći o zabludi, kanon 1097. § 1. novog kodeksa preuzima kanon 1082. § 1. iz starog kodeksa, ali umjesto „circa” upotrebljava izraz „in”. Drugi paragraf 1097. kanona preinačio je drugi paragraf 1083. kanona br. 1 i 2 starog kodeksa te kaže da *zabluda u osobnim svojstvima* iako daje uzrok ženidbenom ugovoru, ne poništava ženidbu, osim ako je ta osobina izravno i osobito namjeravana.

Druga je i velika novost u ženidbenoj privoli *podmukla prijevara*. Po novom kodeksu, podmukla prijevara može biti uzrok nevaljanosti ženidbe ukoliko je ona po svojoj naravi uzrok teškog poremećaja suživota u braku. Nevaljano sklapa ženidbu onaj koji je, da se iznudi privola, zaveden prijevarom glede nekog svojstva druge strane, koje je takve naravi da može teško poremetiti zajedništvo bračnog života (kanon 1098.). Koja bi to svojstva bila? Tu bi se moglo raditi o porijeklu, sterilnosti, zvanju, staležu, imetku, neporočnosti, duševnom i tjelesnom zdravlju itd. U pogrešku prijevere može se upasti prvenstveno onda ako se dopušta vjenčanje na brzinu. Tu priprava za vjenčanje treba odigrati odlučujuću ulogu. Propis o podmukloj prijeveri otvara široko vrata ženidbenim pamicama *ad nullitatem*.

Po novom kodeksu, zabluda glede jedinstva i nerazrješivosti ili pak sakramentalnog dostojanstva sve dok ne određuje volju, ne čini nevaljanom ženidbenu privolu (1099.). Kanon 1099. novog kodeksa nije preuzeo izraz „simplex error” iz kanona 1084. staroga kodeksa, već jednostavno stoji „error”, a umjesto „etsi det causam contractui, non vitiat consensum matrimoniale”, novi kodeks kaže „dummodo non determinet voluntatem, non vitiat consensum matrimoniale”.

Nevaljano se sklapa ženidba i onda kada jedna ili obje stranke pozitivnim voljnim činom isključe samu ženidbu ili koji bitan element ili koje bitno svojstvo ženidbe (kanon 1101. § 2.). Novi kodeks stavlja „vel matrimonii essentielle aliquid elementum”, umjesto „aut omne ius ad coniugalem actum”.

Ženidba pod uvjetom o budućem ne može se valjano sklopiti (kanon 1102. § 1.); ženidba pod uvjetom o prošlom ili o sadašnjem valjana je ili nevaljana, već prema tome da li ono što je stavljeno pod uvjet postoji ili ne postoji (kanon 1102. § 2.). Uvjet o prošlom ili o sadašnjem ne može se dopušteno pridodati osim uz pismenu dozvolu mjesnog ordinarija (kanon 1102. § 3.).

Novi kodeks kao i stari kaže da je nevaljana ženidba sklopljena zbog *sile ili velikog straha* koji je prouzročen izvana, ali umjesto „et iniuste incussum” staroga kodeksa (kanon 1087. § 1.), novi kodeks kaže „etiam haud consulto incussum”, što je vrlo važno kod parnica *ad nullitatem*. Dakle, više se ne govori o strahu nepravedno nanesenom, već o strahu „štoviše i nenamjerno (nehotice) nanesenom” (kanon 1103.). Nemalu ulogu u novoj formulaciji odigrala je jurisprudencija.

Novi je kodeks prisutnost stranaka na vjenčanju formulirao jasnije, tako da je starom propisu (kanon 1088. § 1. CIC-a iz 1917.) dodao „una simul”, tj. da moraju

biti obje stranke istodobno prisutne na vjenčanju bilo osobno bilo preko zastupnika (kanon 1104. § 1.).

Punomoć o sklapanju ženidbe po zastupniku može se dati i u obliku autentične isprave po odredbama građanskog prava (kanon 1105. § 2.). Naše civilno pravo u pogledu davanja punomoći za zastupanje u sklapanju braka propisuje da u nalogu o punomoći treba navesti osobne podatke opunomoćitelja, opunomoćenika i osobe s kojom opunomoćitelj preko opunomoćenika želi sklopiti brak. Ispravu o punomoći treba opunomoćitelj vlastoručno potpisati i to treba službeno ovjeriti općinski organ nadležan za poslove opće uprave. Punomoć učinjena po građanskom pravu vrijedi 90 dana od dana ovjere opunomoćiteljeva potpisa.²²

Novi kodeks preuzima odredbu ženidbe *po tumaču* iz starog kodeksa (kanon 1090. CIC-a iz 1917.), s tim što upozorava župnika da ne prisustvuje ženidbi ako mu nije poznata vjerodostojnost tumača (kanon 1106.).

OBLIK SLAVLJENJA ŽENIDBE (KANONI 1108–1123.)

Po pozitivnom crkvenom pravu, za valjanost ženidbe traži se da se ženidba slavi po kanonskom obliku. To je zato što je ženidba društvena ustanova od prvorazredne važnosti. Kanonski je oblik neophodan radi garancije slavljenja ženidbe. Forma ili sakramentalni znak (vidljivi znak) ženidbe postoji u ženidbenom savezu, tj. u neopozivom očitovanju privole kojim stranke izvršuju svoje krsno svećeništvo i postaju dionici ljubavi između Krista i Crkve.

Po novom Kodeksu, valjane su samo one ženidbe koje se sklapaju pred mjesnim ordinarijem ili župnikom ili pred svećenikom ili đakonom koji su od njih ovlaštteni da prisustvuju, te još pred dvojicom svjedoka po propisima ovoga kodeksa (kanon 1108. § 1.). Novost je u tome što novi kodeks na prvo mjesto stavlja „*coram loci Ordinario*” i nadodaje „*vel diacono*”. U nedostatku svećenika i đakona, dijecezanski biskup, uz prethodni pristanak biskupske konferencije i uz dobiveno dopuštenje Svete Stolice, može ovlastiti i laika da prisustvuje sklapanju ženidbe (kanon 1112. § 1.).

U smrtnoj pogibelji ženidba se može slaviti i pred *samim svjedocima*, a izvan smrtno pogibelji slavljenje ženidbe pred samim svjedocima može biti samo onda kada se razborito predviđa da će potrajati takve prilike kroz mjesec dana, te se neće moći bez velike poteškoće dobiti onoga tko je inače nadležan prisustvovati ženidbi po odredbi zakona (kanon 1116.). Smatra se da ženidbi prisustvuje samo onaj tko prisutan traži izjavu stranaka i prima je u ime Crkve (kanon 1108. § 2.).

Mjesni ordinarij ili župnik, po svojoj službi, u granicama svojeg područja, valjano prisustvuje sklapanju ženidbe i to ne samo podložnikâ nego i onih koji nisu podložnici, samo ako je *jedan od njih latinskog obreda*. Razumije se da prisustvovati ženidbi ne mogu ni mjesni ordinarij ni župnik ako su dekretom izopćeni ili udareni interdiktom ili suspenzijom od službe (kanon 1109.). Ordinarij i personalni župnik, po svojoj službi, valjano prisustvuju sklapanju ženidbe samo onih od kojih je barem jedno podložnik unutar granica njihove nadležnosti (kanon 1110.).

²² Usp. *Ibid.*, čl. 22, str. 13–14.

Novo zakonodavstvo o *delegaciji* za prisustvovanje ženidbi razlikuje se od starog. Tako mjesni ordinarij i župnik mogu povjeriti svećenicima i đakonima ovlaštenje dokle god valjano vrše svoju službu. Ta ovlaštenja mogu biti opća ili posebna, a daju ih za prisustvovanje ženidbama samo u granicama svojeg područja. Da bi ta delegacija ovlaštenja za prisustvovanje ženidbama bila valjana, mora se dati izričito određenoj osobi. Kada se radi o posebnom ovlaštenju, treba ga dati za određenu ženidbu; ako se, pak, radi o općem ovlaštenju, mora se dati pismeno (kanon 1111. § § 1–2). Dakle, posebno ovlaštenje za određenu ženidbu može se dati i usmeno. Delegirani svećenik ili đakon koji prekorači granice svojeg naloga nevaljano radi (kanon 133.). Onaj koji ima delegaciju za više slučajeva može subdelegirati nekoga za jedan slučaj; tko je delegiran za jedan poseban slučaj; ne može subdelegirati osim po izričitom dopuštenju onoga tko ga je delegirao. Nijedna subdelegirana vlast ne može se ponovno subdelegirati osim kad je to onaj koji delegira izričito dopustio (kanon 137. § § 3–4).

Onaj koji prisustvuje ženidbi treba ustanoviti slobodno stanje stranaka i dopuštenje župnika. Toga treba biti svjestan svaki put onaj koji prisustvuje ženidbi na osnovi ovlaštenja; u protivnom radi nedopušteno (kanon 1114.).

Novi kodeks ne govori o prednosti vjenčanja *pred župnikom zaručnice*, tj. izostavlja propis starog kodeksa „*coram sponsae parochi*” (kanon 1097. § 2. CIC-a iz 1917.) te kaže u kanonu 1115. da se ženidba slavi u župi gdje jedna stranka ima prebivalište, ili poluprebivalište,²³ ili jednomjesečni boravak, ili ako se radi o beskućnicima, u župi gdje tada borave. S dozvolom vlastitog ordinarija ili vlastitog župnika može se slaviti i na drugom mjestu.

Navedenim kanonskim oblikom obavezno je slavlje ženidbe ako je barem jedna stranka koja sklapa ženidbu krštena u Katoličkoj Crkvi, ili je u nju primljena, a nije formalnim činom od nje otpala, osim u slučaju propisa u kanonu 1127. § 2. što se odnosi na mješovite ženidbe (kanon 1117.).

Poglavlje VIII. iz starog kodeksa o *mjestu i vremenu slavljenja ženidbe* novi kodeks izostavlja, ali nije izostavio govor o mjestu slavljenja ženidbe, već samo o vremenu slavljenja ženidbe. Novi kodeks o mjestu slavljenja ženidbe kaže da se vjenčanje između katolika, ili između katoličke stranke i krštene nekatoličke stranke slavi u župnoj crkvi. U drugoj crkvi ili bogomolji može se slaviti uz dozvolu mjesnog ordinarija ili župnika (kanon 1118. § 1.).

Mjesni ordinarij može dozvoliti da se ženidba slavi i na nekom drugom prikladnom mjestu (kanon 1118. § 2.). Ženidba između katoličke i nekrštene stranke može se slaviti u crkvi ili na nekom drugom prikladnom mjestu (kanon 1118. § 3.).

23 Po kanonu 102. § 1. *prebivalište* se stječe onim boravkom na području neke župe ili barem biskupije, koje je ili povezano s nakanom trajno ondje ostati, ako ništa odatle ne otkjera, ili je potrajalo kroz punih pet godina. § 2. istog kanona kaže da se *poluprebivalište* (quasi-domicilium) stječe onim stanovanjem na području neke župe ili barem biskupije, koje je ili povezano s namjerom ondje ostati kroz tri mjeseca, ako ništa odatle ne otkjera, ili je uistinu potrajalo tri mjeseca.

Osim u slučaju nužde, treba se držati *obreda* koji su propisani u liturgijskim knjigama odobrenim od Crkve ili su uvedeni zakonitim običajem (kanon 1119.). Biskupska konferencija može uz odobrenje Svete Stolice izraditi vlastiti obred slavljenja ženidbe koji odgovara običajima mjesta i naroda. Taj obred treba biti u skladu s kršćanskim duhom, zadržavajući ipak odredbu zakona da onaj koji prisustvuje sklapanju ženidbe traži i dobije izjavu privole stranaka (kanon 1120.). Kod nas je na snazi *Red vjenčanja* koji je izdan nalogom i odobrenjem Biskupske konferencije 17. veljače 1970. i odobrenjem Sv. kongregacije za bogoštovlje 25. veljače 1970.²⁴

O upisu u matice govore kanoni 1121–1123. i ti se propisi ne razlikuju mnogo od onih u kanonu 1103. CIC-a iz 1917.

MJEŠOVITE ŽENIDBE (KANONI 124–129.)

Šesto poglavlje novoga kodeksa koje govori o mješovitim ženidbama u odnosu na stari kodeks nova je stvar, a u odnosu na prethodno crkveno zakonodavstvo nije nešto posebno novo. Naime, stari kodeks nije imao posebno poglavlje o mješovitim ženidbama, ali je ipak bilo kanona koji su se odnosili na mješovite ženidbe (kanoni 1026, 1060, 1061, 1062, 1063, 1064, 1071, 1099, 1102, 1109, 2319, 2375.). I po novom je kao i po starom kodeksu zabranjeno sklapanje mješovite ženidbe bez podijeljenog oprosta.

Zakonodavstvo novoga kodeksa o mješovitim ženidbama na gotovo je drugi način obradilo MP *Matrimonia mixta* od 31. ožujka 1970. i dekret *Crescens matrimoniorum* od 25. ožujka 1967. uz neke razlike. Po novom kodeksu, mješovita je ženidba samo ženidba između dviju krštenih osoba od kojih je jedna krštena u Katoličkoj Crkvi ili u nju primljena, a druga pripada Crkvi ili crkvenoj zajednici koja nema puno zajedništvo s Katoličkom Crkvom (kanon 1124.).

Takva je ženidba, bez izričitog dopuštenja nadležne vlasti, zabranjena (kanon 1124.). Što se tiče ženidbe katoličke stranke s nekrštenom strankom, to se naziva kao i u starom kodeksu *matrimonium disparitatis cultus* (ženidba različite vjere ili bogoštovlja) što je i dalje ženidbena zapreka (kanoni 1086. i 1129.). To treba dobro razlikovati jer je mješovita ženidba sklopljena bez dopuštenja nadležne crkvene vlasti nedozvoljena, a ženidba različite vjere ili bogoštovlja ne samo što nije dozvoljena već je i nevaljana ako se sklopi bez dozvole nadležne crkvene vlasti.

Dopuštenje mješovite ženidbe može podijeliti mjesni ordinarij. Za podjelu oprosta traži se postojanje opravdanog i razboritog razloga. Novi kodeks kaže da se dopuštenje ne podjeljuje ako se ne ispune propisani uvjeti (kanon 1125.), a na biskupsku konferenciju spada da odredi način na koji treba dati izjave i obećanja koja su uvijek potrebna te da odredi kako će se ta obećanja objaviti u vanjskom području i kako će se obavijestiti nekatolička stranka (kanon 1126.). Sabor BKJ na svojoj plenarnoj sjednici od 21. rujna 1983. donio je s tim u vezi sljedeću odredbu: „U vezi s kan. 1126 BKJ određuje: Izjave i obećanja u smislu kanona

24 *Red vjenčanja*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1970.

1125 daju zaručnici pismeno prema obrascu odobrenom od Biskupske konferencije 1970. god. s time, da se nekatolička stranka u posebnim slučajevima može obavijestiti samo usmeno.”²⁵

Mješovita se ženidba mora sklopiti u katoličkoj formi, ali kada je nekatolička stranka istočnog obreda, onda katolička forma obavezuje samo *ad liceitatem* (kanon 1127.). Ako velike poteškoće stoje na putu obdržavanja kanonskog oblika, mjesni ordinarij katoličke stranke ima pravo od njega podijeliti oprost u pojedinim slučajevima, posavjetovavši se ipak s ordinarijem mjesta u kojem će se sklopiti ženidba i sačuvavši radi valjanosti neki javni oblik sklapanja. Na biskupsku konferenciju spada da donese odredbe na temelju kojih će se spomenuti oprost ujednačeno podjeljivati (kanon 1127. § 2.).

SLAVLJENJE TAJNE ŽENIDBE (KANONI 1130–1133.)

Ono što novi kodeks naziva tajnom ženidbom stari je kodeks nazivao ženidbom savjesti. U novom su kodeksu propisi o tajnoj ženidbi dosta pojednostavljeni. Zbog teškog i hitnog razloga mjesni ordinarij može dopustiti da se ženidba tajno sklopi (kanon 1130.). Izostavljen je propis starog kodeksa, kanon 1104., „*excluso Vicario Generali sine speciali mandato*”. Dozvola tajno sklopljenj ženidbe zahtijeva da se provede tajno ispitivanje koje treba biti prije vjenčanja. Čuvati tajnu o sklapanju tajne ženidbe moraju mjesni ordinarij, službenik koji prisustvuje, svjedoci i braćni drugovi (kanon 1131.). Obaveza tajne za mjesnog ordinarija prestaje ako zbog čuvanja tajne zaprijeti velika sablazan ili teška povreda svetosti ženidbe. Na to treba upozoriti stranke prije sklapanja ženidbe (kanon 1132.). To bi npr. moglo biti u slučaju pokušaja sklapanja dvostrukog braka. Tajno sklopljenu ženidbu treba upisati samo u posebnu maticu koja se čuva u tajnom arhivu kurije (kanon 1133.).

UČINCI ŽENIDBE (KANONI 1134–1140.)

O učincima koji nastaju iz valjano sklopljene ženidbe novi kodeks donosi neke novosti u odnosu na stari kodeks. Najveća je novost nov način izražavanja. Iz valjane ženidbe nastaje među bračnim drugovima veza koja je po svojoj naravi trajna i isključiva. U kršćanskoj ženidbi braćni se drugovi po posebnom sakramentu jačaju. Time se posvećuju za dužnosti i posebno dostojanstvo svojega staleža (kanon 1134.).

Oba braćna druga imaju jednaku dužnost i pravo na ono što spada na zajedništvo braćnog života (kanon 1135.). U kanonu 1136. novog kodeksa nalazimo naglašenje pravo i obavezu roditelja da se brinu za odgoj djece, kako za fizički, društveni i kulturni tako i za moralni i vjerski. Nov je izraz „*ius primarium*” (prvotno pravo), (kanon 1136.), što stari kodeks nije posebno naglasio osim kad je govorio

²⁵ *Vjesnik nadbiskupije splitsko-makarske*, br. 6, 1983, str. 38. Usp. M. BERLJAK, *Mješovita ženidba prema novom Crkvenom zakoniku*, str. 35, bilješka 6. O mješovitim ženidbama kroz povijest i prema apostolskom pismu pape Pavla VI. *Matrimonia mixta*, od 31. ožujka 1970, vidi: V. BLAŽEVIĆ, *Mješovite ženidbe u pravu katoličke Crkve*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1975.

o ciljevima ženidbe (kanon 1013. § 1. CIC-a iz 1917.). Novi kodeks kaže da su zakonita djeca ona koja su začeta ili rođena iz valjane ili miješane (putativne) ženidbe (kanon 1137.). Tu je izostavljen dio kanona 1114. CIC-a iz 1917.: „... nisi parentibus ob sollemnem professionem religiosam vel susceptum ordinem sacrum prohibitibus tempore conceptionis fuerit usus matrimonii antea contracti” (osim ako je u vrijeme začeća roditeljima bila zabranjena ženidba /prije sklopljene/ zbog svečanog redovničkog zavjeta ili primljenog sv. reda).

Kanon 1138. § 2. mijenja način izražavanja starog kodeksa, kanon 1115. § 2. Tako o ocu djeteta umjesto „post sex menses” stoji „post dies 180” od dana slavljenja ženidbe, te mijenja „intra decem menses” u „infra dies 300” nakon što se prekinula (raspala) bračna zajednica.

Nezakonita se djeca pozakonjuju naknadnom ženidbom roditelja, bila ona valjana ili miješana, ili po otpisu Svete Stolice (kanon 1139.). Novost je „vel per rescriptum Sanctae Sedis”. Umjesto riječi „verum” upotrijebljeno je „validum”, a nema govora „sive convalidatum etiam non consummatum”. Pozakonjena su djeca s obzirom na kanonske učinke u svemu izjednačena sa zakonitom osim ako je to izričito drukčije pravom određeno (kanon 1140.). Novi je kanon jasniji od staroga što je umjesto izraza „expresse cautum” (izričito određeno) upotrijebio „expresse iure cautum” (izričito pravom određeno).

RASTAVA SUPRUGÂ (KANONI 1141–1155.)

Kodeks razlikuje dvije vrste rastave suprugâ: a) razrješenje ženidbene veze i b) rastava u kojoj i dalje ostaje ženidbena veza.

a) RASTAVA ŽENIDBENE VEZE (KANONI 1141–1150.)

Novi je kodeks o razrješenju ženidbene veze mnogo preciznije i prikladnije ureden nego što je to bio stari kodeks. Novi kodeks potpuno preuzima tradicionalni nauk Katoličke Crkve kada kaže da tvrdi i izvršenu ženidbu (matrimonium ratum et consummatum) ne može razriješiti nikakva ljudska vlast i nikakav razlog osim smrti (kanon 1141.).

Više se ne spominju svečani redovnički zavjeti kojima se neizvršena ženidba mogla razriješiti. Neizvršenu ženidbu može razriješiti rimski prvosvećenik iz opravdanog razloga i to na molbu jedne i druge stranke ili samo jedne iako je druga protivna (kanon 1142.). Novi kodeks u kanonima 1697–1706. govori o postupku (procesu) za oprost od tvrde neizvršene ženidbe.

Što se tiče rastave braka između dvije nekrštene osobe, on se može razriješiti *Pavlovom povlasticom* (privilegio paulino) u prilog vjere stranke koja je primila krštenje. Tu je novi kodeks preuzeo građu iz starog kodeksa s tim da je nešto ispustio, a nešto i nadodao, što ga je učinilo preciznijim. Tako se u novom kanonu 1143. § 1. pojavljuje izraz „dummodo pars non baptizata discedat” (dok nekrštena stranka odstupi), a smatra se da je nekrštena stranka odstupila ako ne želi s krštenom strankom živjeti ili mirno živjeti bez vrijeđanja Stvoritelja (sine contumelia Creatoris), (kanon 1143. § 2.).

Novi kodeks kao i stari govori o interpelacijama (upitima), koji su se trebali postavljati nakon krštenja, dok se po novom kodeksu upiti mogu postavljati i prije krštenja odnosno obraćenja stranke. Zato se traži dozvola mjesnog ordinarija, a mjesni ordinarij može dati i dispencu od interpelacija bilo prije krštenja bilo poslije, razumije se, pod određenim uvjetima (kanoni 1144. i 1145.).

Ako je druga stranka odgovorila negativno ili ako je ispitivanje bilo zakonito izostavljeno, te ako je nekrštena stranka već bila upitana ili neupitana i ispočetka ostala u mirnom zajedničkom životu bez vrijeđanja Stvoritelja, ali je poslije bez opravdanog razloga odstupila, uz zakonske uvjete iz kanona 1144. i 1145. pokrštena stranka ima pravo sklopiti ženidbu s katoličkom strankom. Isto tako mjesni ordinarij zbog teškog razloga može dopustiti da krštena stranka sklopi ženidbu s nekatoličkom strankom, bilo krštenom bilo nekrštenom, obdržavajući propise o mješovitim ženidbama (kanon 1147.).

Nekršteni koji je u isto vrijeme imao više nekrštenih žena, kada primi u Katoličkoj Crkvi krštenje, ako mu je teško ostati s prvom od njih, može jednu od njih zadržati otpustivši ostale. Isto vrijedi i za nekrštenu ženu koja je imala u isto vrijeme više nekrštenih muževa. Nakon primljenog krštenja ženidba se treba sklopiti u zakonitom obliku obdržavajući sve ono što je pravom propisano, a ordinarij, imajući u vidu moralne, društvene i ekonomske prilike mjesta i osoba, treba se pobrinuti da ostale otpuštene žene budu dostojno zbrinute po načelima pravde, kršćanske ljubavi i naravne pravednosti (kanon 1148.).

U slučaju da nekršteni ne može obnoviti zajednički život s nekrštenim bračnim drugom zbog *ropstva ili progonstva*, kada primi krštenje u Katoličkoj Crkvi, može sklopiti drugu ženidbu premda je i druga stranka međutim primila krštenje, ali uvijek ostaje na snazi da se tvrda i izvršena ženidba ne može razriješiti (kanon 1149.). Stari kodeks tu ovlast nije davao mjesnom ordinariju (kanon 1125. CIC-a iz 1917.). To se prije zvala „apostolska povlastica”.

b) RASTAVA U KOJOJ OSTAJE ŽENIDBENA VEZA (KANONI 1151–1155.)

Ovaj se član u starom kodeksu nazivao *Rastava od stola, postelje i stanovanja*, a novi ga kodeks naslovljava *Rastava u kojoj i dalje ostaje ženidbena veza* (De separatione manente vinculo). Tu nema nekih naročitih novosti osim što je različit način novog izraza Crkve u toj materiji.

Ponovljeno je iz starog kodeksa da bračni drugovi imaju dužnost i pravo čuvati bračno zajedništvo, osim ako ih od toga ispričava zakoniti razlog (kanon 1151.). Novi kodeks toplo preporučuje nevinom bračnom drugu da ne uskraćuje oproštenje preljubničkoj stranci i da ne prekida bračni život, ali mu ipak u slučaju preljuba dopušta rastavu u kojoj i dalje ostaje ženidbena veza (kanon 1152.). Dopušta se rastava a da i dalje ostaje ženidbena veza i u slučajevima ako jedan bračni drug zadaje ili duševnu ili tjelesnu tešku pogibelj drugom bračnom drugu ili djeci, ili na drugi način čini zajednički život teškim. U tom slučaju rastavu dozvoljava mjesni ordinarij, a nevinna se stranka može i *na svoju ruku* rastaviti, razumije se, ostajući i dalje u bračnoj vezi. To može u slučaju da joj prijete teška pogibelj zbog odlaganja rastave (kanon 1153. § 1.). U svim slučajevima treba obnoviti bračnu

zajednicu čim prestane razlog rastave, osim ako crkvena vlast drukčije odredi (kanon 1153. § 2.). Nakon rastave bračnih drugova treba se uvijek pobrinuti za dužno uzdržavanje i odgoj djece (kanon 1154.). Ne samo što se može već je i pohvalno da nevini bračni drug uspostavi ponovno bračni suživot sa svojim bračnim drugom. Ako to učini, znači da se odriče prava na rastavu (kanon 1155.).

UKREPLJENJE ŽENIDBE (KANONI 1156–1165.)

Kodeks razlikuje dvije vrste ukrepljenja: a) *jednostavno ukrepljenje* u slučaju kad se radi o ukrepljenju ženidbe zbog neke ženidbene zapreke da barem stranka koja zna za zapreku obnovi privolu i b) *ukrepljenje ženidbe u korijenu bez obnove privole*.

a) JEDNOSTAVNO UKREPLJENJE (KANONI 1156–1160.)

Novi kodeks u pitanju jednostavnog ukrepljenja nema nekih značajnijih novosti, ali je formulacija jasnija i preciznija. Novi kodeks preuzima propis starog kodeksa i kaže da se za ukrepljenje nevaljane ženidbe *zbog ženidbene zapreke* traži da barem ona stranka koja zna za zapreku *obnovi privolu* (kanon 1156.). Tu je u novom kodeksu iza „ad validitatem” umetnuto još radi jasnoće „convalidationis”.

Kanon 1157. novog kodeksa jasnije izražava odredbu starog kanona 1134. te iza riječi „quod” kaže „pars renovans scit aut opinatur” (stranka koja obnavlja privolu zna ili nagađa) umjesto „constet” (za koju se zna). Kanoni 1158–1160. novog kodeksa nemaju većih novosti osim što jasnije preoblikuju stare kanone 1135–1137. CIC-a iz 1917.

b) UKREPLJENJE ŽENIDBE U KORIJENU (KANONI 1161–1165.)

Novi kodeks donosi jasniju i jednostavniju definiciju ukrepljenja ženidbe u korijenu. Ukrepljenje u korijenu (*sanatio in radice*) nevaljane ženidbe jest *njezino ukrepljenje bez obnove privole*. Ukrepljenje u korijenu udjeljuje nadležna crkvena vlast. To ukrepljenje sadrži 1. *oprost od ženidbene zapreke*, ako postoji, i 2. *oprost od kanonskog oblika* sklapanja ženidbe, razumije se, ako nije bio obdržavan. Još je važno reći da ukrepljenje u korijenu prenosi djelovanje (po pravnoj fikciji) unatrag u pogledu kanonskih učinaka ženidbe. Ukrepljenje biva od časa sklapanja ženidbe, ako nije drukčije izričito rečeno. Ukrepljenje se u korijenu dozvoljava samo ako je vjerojatno da će stranke htjeti ustrajati u dotičnom braku (kanon 1161. §§ 1–3.). Na temelju kanona 1161. sada se može sanirati i civilna ženidba uz uvjet da su supružnici dali neopozivu privolu.

Ako kod jedne stranke ili kod obadviju stranaka nema ženidbene privole, ženidba se ne može ukrijepiti. Ako privola nije bila od početka, a kasnije je učinjena, može se ukrijepiti od časa dane privole (kanon 1162. §§ 1–2.). Ako traje privola objiju stranaka, a ženidba je nevaljana zbog zapreke naravnog prava ili pozitivnog božanskog prava, može se ukrijepiti u korijenu (kanon 1163. § 1.).

Velika je novost kanon 1163. § 2. u odnosu na kanon 1139. § 2. starog kodeksa. Ta se novost sastoji u tome što novi kodeks kaže da se ženidba nevaljana

zbog zapreke naravnog ili božanskog pozitivnog prava može ukrijepiti tek nakon što prestane zapreka, a prije to nije bilo dozvoljeno ni u času prestanka zapreke.

Ukrepljenje ženidbe u korijenu može se valjano podijeliti i bez znanja jedne ili objiju stranaka. Ipak neka se takvo ukrepljenje ne podjeljuje ako ne postoji težak razlog (kanon 1164.). Novi kodeks (kanon 1165. § 1.) izbacio je iz starog kodeksa (kanon 1141.) izraz „unice”, tj. nije više Sveta Stolica jedina koja može podijeliti ukrepljenje u korijenu već i *dijecezanski biskup* (kanon 1165. § 2.). Dijecezanski biskup ne može podijeliti ukrepljenje u korijenu samo ako je prisutna smetnja od koje je oprostjenje pridržano Apostolskoj Stolici.

Novi kodeks kaže da je Apostolskoj Stolici pridržana zapreka koja proizlazi iz *svetih redova* ili *javnog vječnog zavjeta čistoće* učinjenog u nekoj redovničkoj ustanovi papinskog prava i *zapreka zločina*. Samo Sveta Stolica može udijeliti ukrepljenje u korijenu ako se radi o zapreci naravnog ili pozitivnog božanskog prava, koja je već prestala (kanon 1165. § 2.), (npr. od smetnje koja proizlazi iz ženidbene veze, koja je prestala smrću jednog ženidbenog druga).

Zapreka potpunog spolnog čina (*impotentia coeundi*) i zapreka krvnog srodstva u prvom koljenu izravne loze jesu zapreke naravnog prava, a zapreka ženidbene veze i zapreka krvnog srodstva u svim ostalim koljenima izravne loze i u drugom koljenu pobočne loze bile bi zapreke božanskog pozitivnog prava. Kažem „bile bi” jer u slučaju krvnog srodstva kanonisti i teolozi nisu jedinstveni.

ZAKLJUČAK

Ukratko sam iznio najnoviju i najkonkretniju pravnu riječ Katoličke Crkve o sakramentu ženidbe. Novo u ženidbenom pravu jest prije svega plod II. vaticanskog sabora i posaborskog shvaćanja braka i obitelji u Crkvi i društvu. Na novo zakonodavstvo o ženidbi ponajviše su utjecala dostignuća teoloških, antropoloških, psiholoških, društvenih i pravnih znanosti.

Novi kodeks naglašava pripremu mladenaca za brak i apostolat obitelji, a biskupskim konferencijama prepušta da donesu posebne propise o zaručničkim ispitima i ženidbenim navještajima. U ženidbenom savezu više se ne govori o prvotnom i drugotnom cilju braka. U govoru o neopozivom predanju i primanju samih sebe te u zajedništvu čitavog života osjeća se kršćanski personalizam. Novo je zakonodavstvo više okrenuto prema dijalogu – ekumenizmu; uvedeno je novo VI. poglavlje o mješovitim ženidbama; dosta je ograničena smetnja zapreke razlika vjere ili bogoštovlja; dopušta se mogućnost slavljenja ženidbe u Crkvi i za nekatolike i za nekršćane i može se dispenzirati od kanonske forme (kanon 1127. § § 1–2.).

Prihvaćeno je načelo supsidijarnosti – decentralizacije. Biskupske konferencije mogu donositi partikularno pravo u dosta slučajeva (kanoni 1062. § 1, 1067, 1083, 1120, 1121. § 1, 1126, 1127. § 2.); proširena je vlast dispenziranja posebno dijecezanskim biskupima i mjesnim ordinarijima. Daje se mogućnost opće delegacije. Laici imaju mogućnost prisustvovanja ženidbi kao kvalificirani svjedoci.

Naglašeni su teološki aspekti sakramenta ženidbe posebno u kanonima 1063. br. 3. i 1134. Novost je definicija ženidbe u kojoj se govori o ženidbi kao savezu

između muškarca i žene, što uključuje zajedništvo čitavog života, dobro suprugâ te rađanje i odgoj djece. Izostavljena je kategorija ženidbenih zabrana.

Ženidbene smetnje, zapreke, mnogo su jasnije formulirane nego što je to bio slučaj u starom kodeksu. Novosti su i u zapreci javnog doživotnog zavjeta čistoće, zapreci krvnog srodstva, zapreci tazbine i zapreci građanskog srodstva. Posebno su važna dva nova kanona u poglavlju o ženidbenoj privoli kada je govor o nesposobnima za ženidbu (kanon 1095.) i o podmukloj prijevari (kanon 1098.). Bivšu ženidbu savjesti novi kodeks naziva tajnom ženidbom. U ostalim poglavljima ima novosti pravno-tehničke naravi, a i onih koje zaslužuju posebnu pažnju. Spomenuli smo samo neke: ne spominju se svečani zavjeti kada je riječ o rastavi ženidbene veze i o učincima ženidbe; nezakonita se djeca mogu pozakoniti i po otpisu Svete Stolice (kanon 1139.). U slučaju Pavlove povlastice, upiti (interpelacija) mogu se postavljati i prije krštenja; „apostolska povlastica” faktički otpada (kanon 1125. CIC-a iz 1917.); i dijecezanski biskup može podijeliti ukrepljenje u korijenu itd. Razdoblje „*iuris condendi*” jest završeno. Pravicima, pastoralnim radnicima i krštenim vjernicima preostaje zadatak da u trajne vrijednosti kršćanske ženidbe posredstvom novih propisa unesu naznačene novosti što ih zahtijeva vrijeme u kojem živimo.

SOMMARIO

Ho esposto in breve la parola più recente e più concreta della Chiesa cattolica sul sacramento di matrimonio.

Il nuovo nel diritto matrimoniale è prima di tutto il frutto del concilio vaticano secondo (GS 47–52) e dell'intendimento del matrimonio e della famiglia nella Chiesa e nella società. Accanto al CIC 1917 e il vaticano secondo sulla legislazione nuova del matrimonio hanno influito il progresso delle scienze teologiche, antropologiche, psicologiche, sociologiche e giuridiche.

Il Codice nuovo fa accennare alla preparazione degli sposi al matrimonio e all'apostolato di famiglia, e alle Conferenze episcopali lascia la libertà di fare delle leggi particolari sugli esami dei fidanzati e sulle pubblicazioni.

Nel patto matrimoniale non si parla del fine primario e secondario del matrimonio. Quando si parla dell'irrevocabile donazione e accettazione di se stessi nella comunità per tutta la vita si intravede il personalismo cristiano.

La legislazione nuova è volta più verso il dialogo ecumenico. È immesso il capitolo VI nuovo sui matrimoni misti. L'impedimento dirimente della disparità di culto è limitato. Si permette la possibilità della celebrazione del matrimonio nella chiesa per il non cattolici e per il non cristiani; si può dispensare anche dalla forma canonica (can 1127 & 1–2).

È accettato il principio di sussidiarietà – decentralizzazione. Le Conferenze episcopali possono fare le leggi particolari in casi (can 1062 & 1, 1067, 1083, 1120, 1121 & 1, 1126 i 1127 & 2). Il potere del dispensare è allargato specialmente agli vescovi diocesani e agli ordinari del luogo. L'ordinario del luogo e il parroco hanno la possibilità di dare la delega generale.

I laici hanno la possibilità di assistere nelle celebrazioni del matrimonio.

Sono messi in rilievo gli aspetti teologici del sacramento di matrimonio, specialmente nei canoni 1063 n. 3 e 1134.

La novità è la definizione del matrimonio in cui si parla del matrimonio come patto (foedus) con cui l'uomo e la donna stabiliscono tra loro la comunità di tutta la vita, per sua natura ordinata, al bene dei coniugi, e alla procreazione ed educazione della prole.

Sono soppressi gli impedimenti impedienti. Gli impedimenti dirimenti sono più chiaramente formulati: sono anche le novità nell'impedimento dirimente del voto pubblico perpetuo di castità, dell'impedimento dirimente di consanguineità, l'impedimento dirimente di affinità, dell'impedimento dirimente della cognazione legale ecc.

In modo particolare sono importanti i due canoni nuovi nel capitolo sul consenso matrimoniale quando si tratta degli incapaci al matrimonio (can 1095) e dell'inganno predisposto (can 1098). Il matrimonio di coscienza il nuovo Codice lo chiama il matrimonio segreto.

Nei capitoli altri ci sono delle novità di natura tecnico-giuridica e anche di quelli che dovrebbero avere l'attenzione particolare. Abbiamo accennato solamente certi casi: non si parla di voti solenni quando si tratta dello scioglimento del legame matrimoniale e degli effetti del matrimonio; i figli illegittimi possono legittimarsi e per il rescritto di Santa Sede (can 1139); nel caso del privilegio paolino le interpellanze si possono fare anche prima del battesimo; »il privilegio apostolico« de facto cade (can 1125 CIC 1917); il vescovo diocesano può fare sanazione in radice ecc.

L'epoca »iuris condendi« è finita. Ai giuristi, operatori pastorali e ai fedeli battezzati resta l'obbligo che nei valori permanenti del matrimonio cristiano (cattolico) tramite i nuovi prescritti immettono le novità accennate che sono richieste dal tempo in cui viviamo.